

نظارت در فقه سیاسی شیعه

(بررسی مفهوم نظارت و امر به معروف و نهی از منکر)

علی شیرخانی

دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم

www.ketab.ir

سرشناسه : شیرخانی، علی، ۱۳۴۵ -

عنوان و نام پدیدآور : نظارت در فقه سیاسی شیعه: (بررسی مفهوم نظارت و امر به معروف و نهی از منکر) / علی شیرخانی.

مشخصات نشر : تهران: خرسندی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۱۶۵ ص.

شابک : 978-600-114-723-4

وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا

یادداشت : کتابنامه: ص. [۱۵۹] - ۱۶۵: همچنین به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر : بررسی مفهوم نظارت و امر به معروف و نهی از منکر.

موضوع : مردم (حقوق اساسی) -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

موضوع : People (Constitutional law) -- Religious aspects -- Islam

موضوع : امر به معروف و نهی از منکر

موضوع : *Enjoining what is good and prohibiting what is evil

رده‌بندی کتاب : ۱۳۹۶ عن ش ۱/۱ BP۲۳۰

رده‌بندی یوبی : ۲۹۷/۴۸۳۴

شماره کتابشناسی ملی : ۴۶۱۰۸۸۱

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قوانین

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لافی‌نژاد - زین‌بده به خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵-۳۴۰۶۶۹۷۱ و ۵-۴۹۰۰۰۰۰۵

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۲، تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰-۶۶۹۵۰۷۵۹

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، زین‌بده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، پلاک ۱، حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandypub.com

نظارت در فقه سیاسی شیعه

علی شیرخانی

چاپ اول: ۱۳۹۶ تیراژ: ۵۰۰ جلد قیمت: ۱۴۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-723-4

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۷۲۳-۴

۱۱.....	پیشگفتار.....
۱۳.....	فصل اول - مفاهیم و کلیات.....
۱۶.....	مفهوم نظارت.....
۱۸.....	دانش و نظارت.....
۱۹.....	امکان و عدم امکان نظارت.....
۲۰.....	تعارض نظارت - ولایت.....
۲۳.....	جواب حلی تعرض.....
۲۶.....	جواب نقضی تعارض.....
۲۷.....	منشاء نظارت.....
۲۸.....	نظارت در حاکمیت قراردادی.....
۳۳.....	فصل دوم - نظارت در حکومت دینی.....
۳۵.....	دین و زندگی.....
۴۰.....	خلافت انسان.....
۴۲.....	نظارت در قرآن.....
۴۵.....	نظارت در کلام حضرت امیر (ع).....
۴۷.....	نظارت بر حکومت.....
۴۸.....	نظارت حاکم بر کارگزاران حکومتی.....
۵۱.....	نظارت مردم بر حکومت.....
۵۶.....	اهداف نظارت.....
۵۸.....	چگونگی انجام نظارت.....
۵۹.....	الف) نظارت اهل حل و عقد.....
۶۰.....	ب) نصیحت ائمه مسلمین.....
۶۰.....	ج) افکار عمومی.....
۶۳.....	د) گروههای ذینفوذ و فشار.....
۶۴.....	شیوه‌های نظارتی نوین.....

۶۵.....	ممنوعیت شیوه‌های نوین نظارتی.....
۶۵.....	الف) فاعده منح تشبه به کفار.....
۶۷.....	ب) بدعت.....
۶۸.....	ج) سد ذرایع.....
۷۱.....	حکم شرعی نظارت.....
۷۷.....	راهها و سازوکارهای نظارت.....
۷۹.....	قالهای نظارت.....
۸۰.....	گستره نظارت.....
۸۱.....	نظارت - ملی.....
۸۹.....	نقد نظارت حداقلی.....
۹۱.....	نظارت حداثری.....
۹۳.....	نظارت حد وسط.....
۹۷.....	فصل سوم - اصل امر به معروف و نهی از منکر.....
۱۰۲.....	وجوب عقلی و شرعی امر به معروف و نهی از منکر.....
۱۰۲.....	الف - وجوب مقدمی.....
۱۰۴.....	ب - فاعده لطف.....
۱۰۵.....	سید مرتضی و فاعده لطف.....
۱۰۷.....	ج - حسن و قبح ذاتی.....
۱۰۹.....	وجوب عقلی و شرعی و آرای فقها.....
۱۱۱.....	واجب عینی و کفایی.....
۱۱۲.....	مولوی و ارشادی.....
۱۱۴.....	مراتب امر به معروف و نهی از منکر.....
۱۳۰.....	قرآن و وجوب امر به معروف و نهی از منکر.....
۱۳۱.....	اشکال بر دلالت وجوبی.....
۱۳۲.....	جواب اشکال.....
۱۳۴.....	تعارض آیات.....
۱۳۴.....	۱. آیه علیکم انفسکم.....
۱۳۴.....	جواب تعارض.....
۱۳۶.....	۲. آیه الکرسی.....

۱۳۷	نقد استدلال به آیه الكرسي
۱۴۰	جمله خبریه در مقام جمله انشائیه
۱۴۱	۳. آیه بهترین امت
۱۴۴	۴. آیه يسارعون في الخيرات
۱۴۵	مفهوم مخالف آیه
۱۴۶	۵. آیه بشارت مؤمنان
۱۴۹	۶. آیه ان مكناهم في الارض
۱۵۱	شیوه‌های عملی امان به مع وف و نهی از منکر
۱۵۲	روایات امر ب معروف و نهی از منکر
۱۵۷	سخن فرجامی
۱۵۹	فهرست منابع

www.ketab.ir

پیشگفتا

انسان تنها موجودی است که از دیگر موجودات به سبب داشتن قوه عاقله متمایز می‌شود و همین ویژگی موجب گردیده که کوره‌ی خاکمی، دخل و تصرفش بیشتر از سایر موجودات باشد و همین مسأله، سبب ایجاد امری به نام حکومت و حاکمیت گردیده است. درباره‌ی شکل‌گیری حکومت و چرایی آن، نظریه‌های گوناگون از زمان حکمای سبعی یونان باستان تاکنون ارائه شده است که یکی از آنها، شکل‌گیری حکومت بر مبنای دین است. البته مراد از دین، اعم از دین و حیانی و بشری می‌باشد. از زمانهای بسیار دور، حکام نهایی با نام دین بر مردم حکمرانی کرده‌اند و البته برخی از آنها حکومت صالحه بوده مثل حکومت انبیاء و اهل‌الله و بسیاری از آنها هرچند به نام دین و با عناوینی چون ظلّ الله بر مردم حکومت کرده‌اند، ولی جز حکومت‌های ناروا و ناصالح شمرده می‌شوند.

در قرون اخیر و پس از تحولات غرب، عموماً حکومت‌ها بر مبنای اراده مردمی و بر اساس قرارداد میان انسانهای یک منطقه و یک ملت بوده است و از آنجا که مزارع دینی تاسیس حکومت بوده، در ضمن قرارداد تاسیس حکومتها؛ شرط و شروطی مبنی بر اینکه حاکم به قرارداد عمل نکرد، مردم انتخاب گر که، ناظر حقیقی بر حکومت هستند، توان برکناری آن را داشته باشند. این مسأله در نظام‌های دموکراتیک سکولار، با برنامه‌ریزی خاصی صورت می‌گیرد که ما شاهد عزل و استعفای حاکمان بوده‌ایم.

اما از دیر باز، مسأله‌ی نقش مردم در حکومت‌های دینی در صورت نبود شرایط، برای حاکم و حاکمیت، مورد پرسش بوده و همواره بر این نکته تأکید می‌شد که در صورتی که حاکمی از سوی خداوند منصوب شده است، چگونه مردم توان نظارت بر آن را خواهند داشت؟ (البته

بسیاری از فقیهان و فلاسفه و متکلمان بین حکومت معصوم و غیر معصوم، فرق اساسی گذاشته‌اند و برخی این تمایز را قبول نکرده‌اند) در متون دینی مسلمین به صورت عام و در متون دینی شیعه به طور خاص و در متون فقهی شیعه به طور اخص در این باره؛ مسائلی مطرح شده است، ولی شیعیان به علت نداشتن حکومت مستقل شیعی به این مساله به طور مستوفای پرداخته‌اند، اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی و طرح ولایت فقیه و نوع ولایت و جایگاه، حدود، گستره‌ی آن موجب گردید که مباحثی از سوی فقیهان و نواندیشان دینی و حتی مخالفان حکومت دینی و ولایت فقیه، این گونه مسائل طرح گردد. مهمترین دغدغه اندیشمندان این بوده اگر حکومت فقیهان که از آن به ولایت فقیه یاد می‌شود، ادامه حکومت انبیاء و امامان علیهم السلام است، در این صورت آیا امکان نظارت بر این نوع حکومت وجود دارد؟ و فراتر از این، آیا در نوع حکومت‌ها اصولاً مردم، در امر ایجاد حکومت، نقشی دارند تا در ادامه نیز نظارت داشته و در صورت لزوم در تحت شرایط خاصی اقدام به برکناری حاکم، بنمایند؟! آیا در این نوع حکومت، ساز و کارهای نظارت‌سازیشده است؟ متون دینی اعم از کتاب و سنت در این باره چه نظری دارد؟ آیا در آداب‌الای شیعه و مسلمین این گونه موارد مشاهده می‌شود و یا اینکه این مساله پدیده‌ای جدید می‌باشد؟

در این نوشته سعی شده است که به این نوع پرسش‌ها از منظر فقه سیاسی پاسخ دهد. این نکته نیز لازم به یاد آوری است مباحث این کتاب ابتدا به عنوان درس فقه سیاسی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم و در میان برخی طلاب حوزه علمیه قم تدریس شده و سپس بدین صورت در اختیار خوانندگان گرامی قرار می‌گیرد.